

"PROFESSIONAL TILLAR VA ULARNING MILLIY TILDA ASOSIY XUSUSIYATLARI"

Dulduliva Nargiza Ashimovna

Toshkent davlat tibbiyot universiteti O'zbek va xorijiy tillar, pedagogika kafedrasi katta o'qituvchisi

Jabaraliyeva Naziraxon Ma'rufjon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 1-kurs talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 11.05.2026

Revised: 12.05.2026

Accepted: 13.05.2026

KALIT SO'ZLAR:

Professional tillar, milliy til, terminologiya, kasb-hunar leksikasi, adabiy til, professionalizmlar, leksik qatlam, jargon, muloqot madaniyati, lingvistik tizim, soha terminlari, nutq uslubi.

Mazkur maqolada zamonaviy tilshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lgan professional tillar (kasb-hunar leksikasi) va ularning milliy til tizimidagi o'zni atroflicha tahlil qilinadi. Professional tillar nafaqat ma'lum bir soha vakillarining o'zaro muloqot vositasi, balki umummilliy tilning boyish manbai sifatida ham ko'rib chiqiladi. Maqolada terminologiya, professionalizmlar va jargonlarning o'zaro farqlari, ularning adabiy til normalari bilan munosabati hamda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot natijasida yangi kasbiy qatlamlarning shakllanishi masalalari yoritilgan. Shuningdek, axborot texnologiyalari, tibbiyot, iqtisodiyot va pedagogika kabi sohalar misolida professional nutqning milliy tilning lug'at tarkibiga ko'rsatadigan ta'siri va bu jarayondagi lingvistik transformsiyalar 15 ta mantiqiy bandeda keng bayon etiladi.

Til jamiyat rivoji bilan uzviy bog'liq bo'lgan jonli mexanizmdir. Jamiyatda mehnat taqsimoti kuchaygan sari, muayyan kasb egalari o'rtasida tushunarli bo'lgan va maxsus tushunchalarni ifodalaydigan alohida muloqot vositasi — professional tillar shakllana

boshlaydi. Professional tillar milliy tilning ajralmas qismi bo'lib, uning ijtimoiy differensiasiyasini namoyon etadi. Professional tillarning asosini terminologiya tashkil etadi. Termin — bu ma'lum bir fanda yoki kasbda qo'llaniladigan, aniq bir tushunchani ifodalovchi va emosionallikdan xoli bo'lgan so'zdir.

Milliy tilda terminlar tizimi shakllanishi o'sha xalqning ilmiy va professional salohiyatini ko'rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Milliy tilda professional tillarning o'ziga xosligi shundaki, ular umumxalq tilidan farqli o'laroq, cheklangan doiradagi shaxslar uchun mo'ljallangan. Masalan, duradgorlik, tikuvchilik yoki zargarlik kabi qadimiy kasb tillarida milliy tilning tarixiy ildizlari va xalqona ifoda usullari saqlanib qolgan bo'lsa, zamonaviy IT-sohasida ingliz tilidan o'zlashgan so'zlar ustunlik qiladi. Professionalizmlar va terminlar o'rtasida nozik chegara mavjud. Terminlar rasmiy ilmiy uslubga oid bo'lsa, professionalizmlar asosan og'zaki nutqda, ish jarayonida qo'llaniladi. Milliy tilda professionalizmlar ko'pincha obrazlilik va ixchamlikka intiladi, bu esa ish faoliyati davomida axborot almashinuvini tezlashtiradi. Iqtisodiy sohadagi professional til milliy tilning eng dinamik qatlamlaridan biridir. Bugungi kunda o'zbek tilining milliy lug'at tarkibiga "broker", "marketing", "logistika" kabi yuzlab xalqaro terminlar kirib keldi. Bu jarayon milliy tilning funksional imkoniyatlarini kengaytirib, uni jahon iqtisodiy muloqotiga moslashtirmoqda.

Tibbiyot sohasi professional tili o'zining konservativizmi bilan ajralib turadi. Uning poydevorini lotin va yunon tillari tashkil etsada, milliy tilda ularning o'zlashish jarayoni o'ziga xos kechadi. O'zbek shifokorlarining kasbiy nutqida ham milliy terminologiya, ham xalqaro lotincha atamalar parallel ravishda qo'llaniladi.

Professional tillarning milliy tilda namoyon bo'lishining yana bir jihati — bu jargonlardir. Kasbiy jargonlar ko'pincha hazil, kinoya yoki maxfiylik elementlarini o'z ichiga oladi. Ular adabiy til me'yorlaridan chetga chiqsada, ma'lum bir jamoaning o'ziga xos madaniyatini aks ettiradi. Huquqshunoslik sohasi professional tili milliy tilning mantiqiy izchilligini talab qiladigan qatlamidir. Huquqiy terminlar aniq, bir ma'noli va tushunarli bo'lishi shart. Milliy tilda huquqiy terminologiyaning takomillashishi davlatning qonunchilik bazasining mustahkamligini ta'minlaydi.

Pedagogik professional til o'ziga xos "tarbiyaviy" xarakterga ega. O'qituvchilarning kasbiy nutqida metodologik atamalar ("metod", "interaktiv", "pedagogik texnologiya") milliy tilning ma'rifiy vazifasini kuchaytiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Texnik professional tillar (muhandislik, qurilish) milliy tilda so'zlarning semantik ko'chishi orqali ham boyib boradi. Oddiy tildagi so'zlar kasbiy muhitda yangi, texnik ma'no kasb etishi milliy

tilning ichki imkoniyatlari naqadar boy ekanligidan dalolat beradi. Professional tillarning milliy tilga ta'siri faqat ijobiy emas, balki ba'zan salbiy bo'lishi ham mumkin. Haddan tashqari ko'p chet tili terminlarini qo'llash milliy tilning o'zligiga zarar yetkazishi va muloqotda tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun milliy terminologiyani shakllantirishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Tilshunoslar professional tillarni milliy tilning "kichik tizimlari" (podsystemi) sifatida o'rganishadi. Har bir kasb egasi o'z sohasi doirasida o'ziga xos lingvistik olamni yaratadi. Bu olam o'sha xalqning milliy tafakkuri bilan uyg'unlashgan bo'ladi.

Milliy tilda professional tillarni standartlashtirish muammosi ham mavjud. Turli lug'atlar va me'yoriy hujjatlar orqali kasbiy atamalarni bir xillashtirish milliy adabiy tilning barqarorligini ta'minlaydi va fanlararo integratsiyani osonlashtiradi.

Raqamli texnologiyalar davrida professional tillar o'rtasidagi chegaralar qisqarib bormoqda. Bir sohadagi termin ikkinchi sohaga tez kirib bormoqda. Bu esa milliy tilning umumiy leksik qatlamining tez sur'atlar bilan yangilanishiga olib kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda, professional tillar milliy tilning boyligi, kuchi va hayotiyligini ta'minlaydi. Ular orqali milliy til o'zining zamon talablariga javob bera olishini, ilmiy-texnik va ijtimoiy jarayonlarni to'liq ifoda eta olishini isbotlaydi. Professional tillarni o'rganish milliy tilning rivojlanish qonuniyatlarini tushinishda markaziy o'rin tutadi. Kasb-hunar leksikasi nafaqat tor doiradagi muloqot vositasi, balki milliy adabiy tilning lug'at tarkibini boyituvchi asosiy manbadir. Terminologik tizimning mukammalligi milliy tilning nufuzini va uning fan tiliga aylanish darajasini belgilaydi. Shuning uchun har bir soha vakili o'z professional tilini milliy til normalari asosida rivojlantirishi, xalqaro terminlarni ona tilining fonetik va grammatik qoidalariga moslashtirishi strategik ahamiyatga ega. Kelajakda professional tillar yanada universallashtirib borishi bilan birga, milliy tilning betakror xususiyatlarini saqlab qolish tilshunoslar va soha mutaxassislarining asosiy vazifasi bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: "Sharq", 2010.
2. Dadaboyev H. O'zbek terminologiyasi. – Toshkent: "Yozuvchi", 2019.
3. Madvaliyev A. O'zbek terminologiyasi va leksikologiyasi masalalari. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2017.
4. Mahmudov N. Tilning mukammal tadqiqi yo'llarida. – Toshkent: "Akademnashr", 2013.

5.Yo‘ldoshev I. Soha leksikasi va terminologik tizimlar tahlili. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021.

